

Kertész Mihály

Irla: GÁSPÁR GEZA

Most New Yorkban van, ahová állítólag "pihenni" jött, de nem hinném, hogy lenne egy csendes félórája. Három évvel ezelőtt Hollywoodon a filmstudió óriási hombár-szinpadain láttam, de bár órák hosszat bámészkodtam ott, nem vettem észre, hogy akadt volna egy-két szabad perc.

Noha valóságos legendák keringenek felőle, hogy milyen rabszolgája saját szorgalmának, mégsem hiszem azt, hogy boldog lehet ebben a hájszában. Ugy vélem s ezt magamról is tudom, az elfoglaltságnak ilyen emberfeletti foka, már részegség, mámor, önkábitás, amiben élvesz nem csupán az ember maga, hanem az életnek az a legfőbb élvezete is, aminek semmitmondó neve alig árul el valamit nagy, nagy gyönyörűségéből. Ez az élvezet: az észrevevés.

Kertész Mihály tüneményes pályafutásával, akaratlanul is sokszor kellett találkoznom. Amikor én nekivettem magam annak az akkor lehetetlennek vélt feladatnak, hogy magyar regényekből országos, esetleg világszenzációt faragjunk, ő a Projektograph nevű mozgóképvállalatnál kezdett felkészülni, hogy filmregényeket alkosson.

Kiment Kopenhágába, megtanulni a dán filmgyártás titkait s azt hiszem ez volt a szerencséje, mert a dánok kezdték Európában azt az amerikai stílust, amiből még most sem tud kigyógyulni sem Hollywood, sem Kertész Mihály, s ahely külsőre realitást akar mutatni, de belülről annál jobban kenderőzi az életet, mert az élet esetlegességeit, szünetes véletleneit "művészi" konstrukcióba tömöríti.

A művészi jelző mindenestre Kertész Mihály munkájára értem elsősorban, mert Hollywood igen gyakran megelégszik kevessebbel, a "mű" szócskával. De mint rendező és mint producer Kertész Mihály határozottan nagyon nagy művészé vált, monumentális egyéniség és zuhantagerejű, taradhatatlan termelő és kiformaló erő. Művészi kivonó, de olyan, aki gránitkocsit von és minden inát, izmát megfeszíti, amikor alkot és abban, amit éppen alkot.

Később, amikor már Korda Sándor és ő csakugyan nagy sikerrel aknázták ki azt az országos népszerűséget, amit drámai propagandám teremtet a regényeknek, én már az úgynevezett világpropaganda mezőnyein kerestem az embernevelés új meg új lehetőségeit. Ekkor bizony kissé sekélyes munkafajtának látszott jölnöm a filmesinálás. Nem azért, mintha a film nem lenne nagyszerű kifejezési eszköz, hanem mert a filmek pro-

ducereinek nem az alkotás nagy lehetőségeire kellett vadászniok, hanem a befektetendő pénzekre, amikért aki adja, busás hasznokat kíván.

Kertész Mihály ekkor már bécsi irodájában küzdött a befektetők tőkéiért, én pedig két évi olyan lázas iram után, amit ő husz éven át Herkulesként bírt ki, kiábrándultan menekültem vissza a csendesebb szemlélődésbe, mert a siker nem izgatótt, hiszen elvettem életem legfőbb ízét — tartalmát, az észrevevés és meglátás gyönyörét.

Hollywoodon talán senki sem futott be olyan köszikla erejű göliátként mint ő. Nem is lett népszerű, nem is lett jó és kedves ember... Roppant nékilendüléssel alkot, gyárt, rendez, formál, igazgat, kitalál és szervez, de mihelyt egyik munkájával végzett, már jön a másik. Ez pedig nem jó dolog. Mert a biblia szerint még az Isten is megpihent a teremtés munkája után, hogy megnézzze mit is alkotott. Kedvet akarta lenni munkájában.

Nem is kell itt felsorolnom, mit alkotott Kertész Mihály az amerikaiak által jólismert Michael Curtiz név alatt. Attól fogva, hogy Warnerék számára forgatni kezdte a "Noé bárkája" filmet, sohasem szünetelt. Sikerei között ott van a modern rendezés egyik költői remeke "Casablanca", a "Yankee Doodle Dandy" filmjében utólréhatetlenül bájosan meséli el, hogyan született az "Over There" dal.

Szerintem mindegyik filmje egy-egy rendezői probléma új, tökéletesebb megoldása. Délvidéki képei új színt keresnek és találnak Griffith után, sőt ellenére. Amerikának el nem hervadó gyönyörködtetői a "Four Dughters", "The Sea Wolf", "Life With Father" és a "This Is The Army" filmjei. Flaubert is megirigyelhetné, ahogyan lélekrajzot adott a "Mildred Pierce" filmben és egyéni véleményem, hogy a film legkomolyabb történelmi lehetőségeit fedezte fel, ahogyan a "Mission to Moscow" című rendezésére eredeti téma rendezésére kapott utasítását végrehajtotta.

Nos, amikor lementem Hollywoodra, s alkalmam nyílt beszélni vele, megkérdeztem, miért nem törődik azzal, hogy a filmrendezés művészetének eredeti gondolatai, amiket olyan bámulatos intelligenciával látszik a celluloidra tenni, megkapják a maguk összefoglaló művészeti méltaságát is. Elvégre a film is alkotóművészet s ennek is bizonyára szüksége van arra, hogy hosszútávú krónikásai és kritikussai legyenek.

Kertész Mihály szemei a vezénylő generális táborát látó szemével néztek száz és száz

felé miközben ezt mondta:

— Tudja barátom, ez mind a maga fantáziájában van. Én csak annyit látok, hogy előttem a munka és el kell végezniem... Másra nincsen sem időm, sem elmém.

S ezzel tovább folytatta a sok színész, munkás, díszletkezelő, világító és filmfényképező dirigálását hallatlan precizitással, egy egész délutánon át. S mikor azután véletlenül a moziban látnom adatott az egész jelenetet, kiderült, hogy a hős és hősnő véletlen találkozására esett meg akkor és mindössze annyi történt, hogy a hűnemű ő és a nőnemű ő, egy szálloda előcsarnokában véletlenül összehitdtek s megnézték egymást.

Stopperré-lemérve az egész jelenet eltarthatott addig, míg természetesen tempóban tizig számolok...

Most azért jegyzem le mind-ézt, mert meg vagyok ijedve. Kertész Mihály ugyanis most New Yorkban úgy nyilatkozta a lapoknak, hogy óriási lehetőségeket lát a televízióban, meg akarja tanulni és szeretne ezen a téren működni, mert szerinte a távolbátalás az jövő. S amennyire őt ismerjük, csakugyan képes is arra, hogy tuc- a hatvanon odadohja eszecsuczióját és beáll megtanulni az új művészetet: a televízió monumentális felfogását.

Magasságos Isten... Há t ezek az emberek, a munkának, sikernek, felküzdésnek ezek a rekorderei sohasem akarnak megállni és visszatekinteni? Hát sohasem akarják észrevenni, amit már csináltak és aminek értelmet, jelentőséget, fontosságot teremtettek s aminek stílusát valami belső szikra fellángolásaival világgossá, ragyogóvá tették? Hát nem állnak oda megmagyarázni, kedélyesen elmesélni életüket, tanítani, nevelni és serkenteni a fiatalokat?

Miért élnek akkor, ha az élet szép estéjéről nem tudnak, vagy nem akarnak gondoskodni? Ha mindent rendezni tudnak, csak éppen a saját életüket nem?...

Kertész Mihály a rabszolgája lett Michael Curtiznek...

1950 6/12

